

УДК 316.33:316.27:378.14.00176 (045)

DOI 10.18372/2786-823.1.17515

Петренко Тетяна Вячеславівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

petrenkosirak@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХОДІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

***Анотація.** У статті розглянуто актуальну проблему – використання інноваційних технологій у ході підготовки майбутніх працівників соціальної сфери. Вказані форми і методи роботи з клієнтами. Увага приділена високим моральним цінностям, якими має володіти соціальний працівник.*

***Ключові слова:** професійна підготовка, особистісно-моральні якості, метафоричні асоціативні картки, коучингові технології, психологічні трансформаційні ігри, сторітелінг.*

***Annotation.** The article deals with a topical problem - the use of innovative technologies in the course of training future workers in the social sphere. The specified forms and methods of working with clients. Attention is paid to the high moral values that a social worker should possess.*

***Key words:** professional training, personal and moral qualities, metaphorical associative cards, coaching technologies, psychological transformational games, storytelling.*

Постановка проблеми та її актуальність. Нашій державі на сучасному етапі необхідні вільні, соціально-активні, комунікативні, відповідальні, професійно-підготовлені особистості, здатні до саморозвитку, фахівці, які усвідомлюють власний шлях, обирають його свідомо й відповідально.

Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери передбачає застосування інноваційних технологій та методів навчання у навчально-педагогічному процесі вищих навчальних закладів.

Метою статті є ознайомлення з досвідом використання інноваційних технологій у процесі підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери висвітлені у роботах Т. Петренко, В. Санжаровець [3]; специфіка підготовки до виконання певних професійних функцій з використанням інноваційних технологій висвітлена у працях О. Блінова, М. Шопіної [1]. Питання використання коучингу як інноваційної технології у підготовці студентів вищих навчальних закладів розглядала у своєму дослідженні О. Захарова [2].

Викладення основного матеріалу дослідження. Студентами вищих навчальних закладів стають випускники 11-х класів, яких можна віднести до юнацького віку. Юнацький вік є найбільш сенситивним у плані виховання поваги, самоповаги, вироблення самооцінки тощо. Молодь цього віку намагається осягнути основні принципи й закони моралі, вивести основні правила співжиття у суспільстві. Водночас юнаки та юнки схильні завищувати рівень власних знань і здібностей, тимчасом як їхня життєва орієнтація є ще недостатньо сформованою, «Я» – розмитим, тривають пошуки власної ідентичності. Особливістю юнацького віку є вразливість і непослідовність у судженнях, життєвих спостереженнях та висновках. У людей цього віку поєднується висока вимогливість до оточуючих (батьків і викладачів) і некритичне ставлення до себе, власних думок, учинків. Для студентів-першокурсників типовими є кризи, які пояснюються зміною соціального статусу, адаптацією до нових умов життєдіяльності, нові права, вимоги та обов'язки, а саме: криза професійного вибору, в основі якої лежить дисонанс між несвідомо обраною професією та потребою в освіті; криза залежності від батьківської сім'ї; криза інтимно-сексуальних стосунків; криза ідентичності. У

такій ситуації молодь потребує відповідної підтримки й допомоги з боку батьків, викладачів. Важливим чинником у вихованні самоповаги у молоді є формування вимогливості до себе, яка визначає не тільки самопізнання, самооцінку, а й бажання працювати над собою, реалізувати себе, у тому числі й у професійній сфері. Професійна підготовка фахівців із соціальної роботи ґрунтується на кваліфікаційних вимогах, що поєднують у собі професійну компетентність, інтелектуальні, особистісно-моральні якості, які є показником успішності та ефективності їх діяльності. Представники даної професії повинні мати сформовані моральні якості властивості, бо саме мораль регулює гуманні стосунки між людьми у різних ситуаціях на демократичних засадах [3] .

Моральність як духовна якість людини її потреба приносить людям благо, є основою особистості соціального працівника, і виховується вона у ході навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Саме моральні якості фахівця багато в чому визначають поведінку клієнта, його соціальне самопочуття та психологічний стан. І цьому студенти Національного авіаційного університету можуть навчитися під час вивчення дисциплін «Соціальна робота з сім'ями», «Соціальна геронтологія», опановуючи Етичний кодекс соціального працівника. Пропонуємо студентам заповнити Колесо моральних якостей. Спершу слід вказати основні 8 якостей фахівця, потім оцінити, на скільки балів, на думку студента, ця якість важлива; далі вказати кількість балів, на яку оцінює наявність даної риси у себе. Найчастіше між бажаним і наявним є різниця у декілька балів. Далі кожен для себе визначає, що треба зробити, аби стати добрішим, толерантнішим і т.ін. Саме так ми визначаємо шлях щодо удосконалення або набуття моральних якостей майбутнього фахівця.

Головним етичним принципом діяльності соціальних працівників є повага до гідності кожної людини. Принцип поваги до гідності кожної людини слід розуміти як особливе моральне ставлення до особистості, визнання її прав та можливостей. Студентам можна запропонувати таку форму роботи. Кожен учасник визначає головну моральну якість, яку вважає необхідною для гідного

життя, роботи, спілкування з оточуючими; і записує вислів на папері, використовуючи певну рису. Тоді міняємо листки, і студенти отримують запис іншого. Перед нами завдання – розкрити зміст речення, можна запропонувати придумати історію, навести приклад. Далі ми порівнюємо зміст написаного з ідеєю, яка була вкладена у вислів-першоджерело.

Порушенням людської гідності є фізичне насилля, зневажливе ставлення, несправедливість, нерівність, грубість, психологічний тиск та травмування тощо. Кожна людина є неповторною та унікальною, що необхідно враховувати соціальним працівникам, не допускаючи жодного прояву зневаги до особистості. Кожна людина має право на самореалізацію, яка не призводить до порушення подібних прав інших людей. Соціальна робота є несумісною з прямим чи опосередкованим примусом клієнтів до будь-яких дій, навіть на користь клієнта або його близького соціального оточення. Спілкування з клієнтом – невід’ємна частина діяльності соціального працівника. Для більш щирого, невимушеного і відкритого спілкування з клієнтом ми пропонуємо соціальним працівникам використовувати психологічні трансформаційні ігри. Вони відносно недавно увійшли в наше життя, але вже впевнено закріпилися у роботі фахівців соціальної сфери. Їх використовують психологи, соціальні працівники, педагоги, управлінці, коучі з метою надання допомоги клієнтам [2].

На наш погляд, психологічна трансформаційна гра моделює реальне життя через метафору, допомагає побачити учасникам свої слабкі і сильні сторони, прожити життєві ситуації за ігровим столом і набути досвіду, знайти новий шлях вирішення своїх життєвих проблем, розкрити внутрішній потенціал. Саме у грі і проходить певна трансформація, усвідомлення через поле, допомогу учасників та ведучого.

Авторська гра «Котяча мудрість» - можливість запустити позитивні зміни у життя кожного з нас. Вона служить інструментом роботи фахівця і спрямована на мобілізацію внутрішніх ресурсів людини для прийняття позитивних рішень у будь-яких, навіть найскладніших життєвих ситуаціях. Гра

спирається на метод позитивної психотерапії, запропонований Носсратом Пезешкіаном.

На жаль, часто ми спостерігаємо занепад культури спілкування, дедалі частіше зустрічаємо фахівців, які нетерпляче ставляться до клієнтів з особливими потребами, людей похилого віку, спілкування з якими зовсім не схоже на цивілізоване.

Вивчаючи із студентами «Соціальну геронтологію», пропонуємо їм використовувати технологію сторітелінгу, вести щоденник, записувати історії. Прикладом такої роботи є збірники «Історії про мам» та «Родинні історії». Студенти разом з іншими авторами писали історії про своїх рідних, створювали малюнки до оповідань. Для цього нами було підготовлено алгоритм написання історії, який допоміг працювати над спогадами.

Ефективність соціальної роботи залежить не тільки від ставлення фахівця до клієнта, а й ставлення до самого себе. Тільки ті люди, які поважають себе, справедливі і поважають інших. О. Блінов пропонує використовувати у роботі з клієнтами метафоричні асоціативні картки, які допомагають покращити емоційний стан людини [1].

Ми застосовуємо авторські метафоричні картки «Пізнай себе і світ».

Ці картки створені як інструмент роботи соціального працівника. Кожна картка дає відповіді на найважливіші питання клієнтів соціальної роботи. За допомогою запропонованих малюнків фахівець має можливість розбудити уяву клієнта, його підсвідомість і сприяти вирішенню його психологічних проблем. Їх можна використовувати під час діагностичної, навчальної, тренінгової, консультаційної роботи тощо. Комплект запропонованих карток і технік роботи з ними представлені так, щоб ними могли користуватися у своїй роботі як професійні соціальні працівники, допомагаючи клієнтам вирішити їх життєві труднощі, сприяти особистому зростанню, так і люди без спеціальної освіти, які мають бажання користуватися даним комплектом для саморозвитку та самовдосконалення.

Пропонуємо студентам такі напрями роботи з картками «Пізнай себе і світ»:

- терапія подружніх стосунків;
- особистісне зростання;
- допомога у подоланні стресів і постстресових станів;
- реабілітація і нівелювання наслідків психологічних травм;
- робота з конфліктами;
- терапія дитячо-батьківських відносин;
- формування адекватної самооцінки;
- пошук життєвих ресурсів.

Працюючи з колодою метафоричних асоціативних карток «Пізнай себе і світ», можна використовувати різні техніки, а саме: «Хто Я?», «Спілкування», «Техніка виконання бажаного», «Колесо життя» тощо.

Опановуючи техніку «Хто Я?», клієнт навмання вибирає з колоди п'ять карток, які відповідають його стану у минулому, на сьогодні, у майбутньому, яким його сприймають люди, яким він не хоче бути. Потім пропонується порівняти картки, знайти спільне і відмінне. Робиться висновок, що людина хоче змінити у собі.

Якщо робота проводиться з дітьми, то їм можна запропонувати скласти казку або оповідання про героїв карток. У техніці «Спілкування» клієнтові пропонується вибрати дві картки, які він асоціює зі своїм другом і з людиною, з якою виникають проблеми у спілкуванні. Потім обираються картки, які асоціюються з емоціями, що виникають у процесі спілкування. Можна запропонувати вибрати ще дві картки, які покажуть, яким клієнт хоче, щоб його сприймали і т.д.

Техніка «Виконання бажаного» допомагає клієнтові розібратися у таких питаннях: 1. Що не станеться, коли це станеться? 2. Що станеться, якщо це не станеться? 3. Що станеться, якщо це станеться? 4. Що не станеться, якщо це не станеться? Дана техніка дуже схожа з Квадратом Декарта або «Технікою прийняття рішень», яку часто використовують у коучингу.

Можна використовувати у роботі з картками техніку «Колесо життя», яку запропонував Білл Рейн, професор із Канади, для визначення гармонійності сфер життя особистості. Клієнтові пропонується намалювати коло і поділити його на 8 секторів, у кожний із них вписати сфери життя. Оцінити за десятибальною шкалою стан кожної сфери на сьогодні. Витягти вісім карток навмання і розкласти по одній на кожний сектор. Почергово описати кожну картку і зробити висновок, що вам може допомогти. Можна витягти ще одну карту, покласти на середину, визначити, який сектор найголовніший, у якому напрямку слід рухатися. Можна витягати картки свідомо і розкладати на сектори, згадати найкращі моменти життя з кожного сектора, потім витягти картки навмання і знайти ресурси для вирішення свого стану. Таку техніку добре використовувати з людьми похилого віку, оскільки це дає можливість клієнтові згадати минуле, яким часто живуть літні люди.

Працюючи з «важкими» підлітками, можна використати техніку «Робота з проблемою», де запропонувати сформулювати проблему або питання, потім вибрати 3 картки навмання, розглянути по черзі кожну й розказати, що заважає у вирішенні даного питання, що може допомогти і що ви зробите для вирішення проблеми. Ці картки можна використовувати і на практичних заняттях з психології.

Висновки. Отже, майбутній фахівець соціальної сфери має поєднувати у собі професійні, моральні цінності; мати знання уміння і навички; бути справжнім професіоналом. Тому завдання викладачів вищих навчальних закладів вбачаємо у творчому підході до процесу навчання і виховання, у використанні інноваційних технологій у педагогічному процесі.

Список використаних джерел

1. Блінов О.А., Шопіна М.О. Метафоричні асоціативні карти як творчий інтегративний ресурс стресостійкості особистості : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 123 с.

2. Захарова О. В. Коучинг: технологія розкриття внутрішнього потенціалу дослідника: навчально-методичний посібник для здобувачів освітньо-наукового ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 051 Економіка усіх форм навчання. Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2020. 65 с.

3. Петренко Т.В., Санжаровець В.М. Сучасні технології у підготовці фахівців соціальної сфери : *Вісник НАУ. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 13. С. 48 - 42.